

Detektorskrot

- noget om en frivillig samfundstjeneste og op til 4½ ton bly

Det opsving, som hobbyen »at gå med metaldetektor« har fået i de senere år, har resulteret i tusindvis af kulturhistoriske fund fra oldtiden og middelalderen. Alle disse fund har været medvirkende til at skubbe forskningen af de fortidige kulturer et godt skridt fremad, da masser af nye oplysninger om produktion og samhandel/handelsveje, der hidtil har været så godt som ukendte eller blot lidt belyste, pludselig står klart for os. Forskerne kan slet ikke undvære disse fund.

Men det er en hel anden side af detektorarkæologien, der skal omtales her. Det skal handle om sidegevinsterne. Ikke de almindelige oldsager, som meget ofte og fejlagtigt af detektorførerne bliver betegnet som ”sidegevinster”. Det skal handle om alt det skrot, som indsamles efter hver tur på marken.

En detektorfører skal altid have tilladelse til at gå på en lodsejers jord. Ofte er det den landmand, der også dyrker jorden. Når tilladelse er givet, og detektorføreren finder noget – det

kan være enkeltfund, som tyder på en boplads fra bronzealder og fremefter (metaltiden), vil vedkommende gerne afsøge samme mark år efter år – altså efter hver pløjning. Det er jo sådan, at detektorarkæologerne ikke må grave dybere end pløjelagets tykkelse, hvilket kort betyder, at metalgenstande kan rode rundt i dette pløjelag i nogle år, inden det »giver lyd fra sig«.

I pløjebunden findes også alskens skidt og affald. Nogle ting lader sig ikke finde med detektoren, glas og plastik for eksempel, mens affaldsmetal naturligvis gør. Detektorfolkene vil selvfølgelig ikke risikere at grave de samme metalgenstande op af jorden hvert år, hvorfor de altid medtages til en skrotbunke derhjemme. I skrotbunken ligger altså en masse jern og andre metaller inklusive bly, hvor sidstnævnte som bekendt er en farlig miljøgift. Af miljøgifte findes også eksempelvis batterier, medicinrester etc., som ligeledes tages ud af markerne, når det findes. På den måde udfører detektorfolkene en stor frivillig oprens-

ning af de danske marker for farlige stoffer.

Ved årsskiftet 2016/17 var vi nogle detektorfolk, der sammen med administrator på Fund&Fortid – Arkæologi for alle på Facebook, Benny Staal, bestemte sig til at lave et lille forsøg. Vi bad ca. 50 detektorfolk om, gennem hele 2017, at indsamle og veje deres detektorskrot. Det er resultaterne herfra, der foreligger nu. Ud af de ca. 50 medvirkende detektorfolk var der 29, der gennemførte indsamling, vejning og indsendelse af vægt i de tre ønskede kategorier: jern/metal, bly og andet. Resultaterne må siges at være overraskende. I skemaet (fig. 2) ses hvem der har indsamlet hvor stor en mængde. Hertil kommer en lille mængde andre materialer bestående af plastik/glas, mortergranater, skalpelblade og batterier samt et 50 kg tungt traktorlod af jern. Undersøgelsen er helt uvidenskabelig, men giver et fingerpeg om, hvor meget skrot der hvert år fjernes fra markerne af detektorfolket. Uvidenskabeligt er det blandt andet,

Fig. 1. Detektorfører Karin Knudsen i landskab ved Tapdrup ved Viborg. Foto: Sidse Stephensen.

Detektorarkæolog	Jern/andet metal	Bly
Niels Peter Gibe	37,900 kg	0,520 kg
Janus Hartvig	41,700 kg	5,250 kg
Lars Nielsen	72,700 kg	15,700 kg
Michael Ejstrup Nielsen	66,300 kg	13,200 kg
Lars Risdahl Nielsen	411,500 kg	12,599 kg
Betina L. Olsen	86,210 kg	10,100 kg
Kim F. Rasmussen	14,700 kg	1,370 kg
Allan Skov Holm	44,750 kg	0,300 kg
Rikke og Magnus Søgaard	174,500 kg	12,400 kg
Thomas Guldbrandt Jensen	19,300 kg	0,783 kg
Simon Harder	118,400 kg	2,395 kg
Steen Agersø	44,800 kg	6,400 kg
Claus Møller	53,500 kg	11,000 kg
Stig Bundgaard	76,850 kg	9,600 kg
Walter Jacobsen	15,500 kg	6,800 kg
Betina Dahl	18,800 kg	1,200 kg
Lars Bølling	60,200 kg	14,700 kg
Jette Madsen	158,700 kg	4,300 kg
Sidse Stephensen	68,684 kg	5,156 kg
Claus Thrane	81,800 kg	8,540 kg
Johannes Andersen	163,700 kg	8,800 kg
Per Holm	73,900 kg	3,100 kg
Tommy Sørensen	276,800 kg	13,500 kg
John Brill Engkebølle	12,670 kg	0,587 kg
Claus Olsen	12,500 kg	0,150 kg
Freddy Arntsen	23,500 kg	1,800 kg
René Hansen	31,472 kg	5,472 kg
Bent Nicolaisen	19,100 kg	0,450 kg
René Skjødt	79,300 kg	3,600 kg
Total	2.359,736 kg	179,772 kg

Fig. 2. Detektorskrot indsamlet af 29 detektorfolk i løbet af 2017.

Fig. 3. Et par spande med detektorskrot. Foto: Lars Risdahl Nielsen.

fordi der ikke er indlagt nogen kontrolinstans. Desuden går de forskellige detektorfolk ikke lige mange timer på markerne, deres udstyr er ikke det samme, og erfaringen spiller ind for hver enkelt person. Dertil kommer enkelte lokaliteters beskaffenhed. For eksempel er der et eksempel på, at der er detekteret i nærheden af nybyggerier, hvor man ikke har ryddet op efter sig. Det blev så gjort af en detektorarkæolog.

Hvis vi antager, at der er ca. 750 aktive detektorfolk i Danmark (vi har ikke noget præcist tal på, hvor mange der er – der kan være lidt færre, og der kan være lidt flere), og hvis vi også antager, at gennemsnittet af skrot ligger nogenlunde, som tallene her antyder: 29 detektorarkæologer har samlet knap 2.360 kg jern og andet metal og godt 179 kg bly op, hvilket er godt 81 kg jern/metal og godt 6 kg bly pr. person, så giver det på landsplan omkring 61 ton jern/metal og godt 4½ ton bly. Det må da batte noget i diskussionen om miljøfarlige gifte i naturen. Og det er en opgave, som man fra offentlig side næppe ville give sig i kast med.

Vigtigst er opsamlingen af det giftige bly, der nemt optages af omgivelserne i naturen. Bly er en nervegift, der ophobes i blødt væv og knogler og ikke nedbrydes igen. Hvis vi skal have et arkæologisk perspektiv med, så står der i Wikipedia blandt andet: »Bly er et giftigt metal, som kan skade nerveforbindelserne (især hos småbørn) og forårsage blod- og hjernelidelser. Blyacetat blev brugt i Romertiden som sødemiddel til vin, og mange anser, at dette er grunden til, at mange af de romerske kejsere blev demente ^(kilde mangler)«, og blyforureningen var for eksempel i 1970'erne medvirkende til, at flere fuglearter, især rovfugle, blev helt eller delvist udryddet i Danmark.

Fig. 4. Et lille udvalg af typisk detektorskrot, hvor jern og bly er sorteret fra: Diverse sager af aluminium såsom rester af dåser og skruelåg, skrot fra husholdning og maskindele, samt til højre et par mere »ubehagelige« fund – et batteri og en kanylespids, som sikkert stammer fra landbruget. Foto: Steen Agersø.

Vi hylder detektorfolkene for deres store indsats for at gøre Danmark renere, men vi skal ikke glemme at minde dem om, hvordan man uforvarende kan komme til at skade kulturhistorien, hvis ikke man er opmærksom på fundene, når man går i marken. Derfor en opfordring til at alle blygenstande, man er i tvivl om, får en GPS-position med det samme. Der kan f.eks. være tale om, at man befinder sig på en historisk slagmark, hvor blykugler – musketkugler – ikke bør fjernes uden videre, og ofte er det slet ikke tilladt at gå med detektor sådanne steder, hvis disse er kendte. Eller der kan være tale om middelalderlige plomber, som kan være svære at erkende i fundsituationen. Samme forhold gør sig gældende med vægtlodder af

bly fra især vikingetid, ligesom jerngenstande sagtens kan være fra oldtiden. Så husk at notere en GPS-position ned ved hvert tvivlstilfælde. Husk også at bortskaffe skrottet på en forsvarlig måde, det vil sige på genbrugsstationer. I en lidt ældre artikel i Fund&Fortid (nr. 2-2011) skriver Mogens Bo Henriksen, Odense Bys Museer, om netop denne problematik belyst ved en plasttønde indeholdende ca. 40 kg skrot – inkl. flere stykker danefæ. Så hvis man blot smider alle de genstande ud, der ikke umiddelbart lader sig identificere, kan der meget nemt ryge danefæ med i skrotbunken. Og det er jo ikke ønskværdigt.

Det skal endelig nævnes, at De Bornholmske Amatørarkæologer

har indledt en lokal konkurrence blandt medlemmerne om, hvem der får samlet mest skrot ind i 2018. Ved årets juleafslutning vil man kåre årets skrotkonge, og der vil blive uddelt præmier til vinderne. Blandt præmierne har man bestemt sig til et årsabonnement på Fund&Fortid – Arkæologi for alle. Ideen er hermed givet videre til andre amatørarkæologiske grupper landet over.

Steen Agersø
Lærer og detektorfører
steenagersoe@hotmail.com

Benny Staal